פרי הארץ — תצוה

פסוק זכור את אשר עשה לך עמלק, שמקשים הפשטנים, איך אפשרות הציווי על הזכירה, שאינו ביד האדם אם שוכח. ובאמת דבריהם הוא באדם מגושם שכבר קלקל כחותיו ומדותיו בהשגת הגשמיות, שהיא הקליפה מקום השכחה, משא"כ התורה אמרה, אשר ברא אלקים את האדם ישר, לקבל את התורה ולהשיגה בדרכיה דרכי נועם, לדעת את ה' בכל דרכיו, והתורה היא היא הזכירה, שהוא מצות זכרון מעמד הר סיני, ובאורייתא ברא קב"ה עלמא, והיא כלי אומנותו, ובוודאי כח הזוכר שנברא על ידה הוא מצות הזכירות הנ"ל, ואיך אפשרות השכחה, כמאמר הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. אם לא מי שכבר קלקל מידותיו וכוחותיו נגד התורה ח"ו.

אבל קושיית הפשטנים במקומה עומדת, להיות התורה נצחית ונוהגת בכל דור ובכל אדם, ולכל בשרו מרפא ותבלין ליצר הרע, ואם כן לאדם שכבר קלקל, איך שייכות מצוה זו.

והענין הוא אמרו רז"ל שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו, אשר לכאורה התמיה באמת גדולה לאלהים, וכי משוא פנים יש בדבר, והוא על דרך ארז"ל המוותר על דברי נביא חייב מיתה, להיות כללא דמילתא האדם נקרא על שם הנפש רוח נשמה שבו והדעת, אבל הגוף הוא בשר האדם, והנה כל הדעה בינה והשכל אפשרות היותם אם טוב ואם רע, כי את זה לעומת זה עשה אלהים בכל עניני הישות והתגלות שנברא יש מאין, שהוא החכמה שנקראת יש, והחיות של החכמה המאיר אותה הנקראת אין, כמאמר החכמה מאין תמצא, והאין הוא מה שחוץ מן ההשגה ואינו מושג, הוא המחיה את ההשגה ומאיר אותה, והנה הכל לפי מה שהוא אדם בהשגה, אם מעט ואם הרבה, ההשגה נקראת יש אצלו ומה שהוא חוץ מהשגתו נקרא אין סוף אצלו המחיה את ההשגה, ואחרי הנחת הכלל שבכל יש את זה לעומת זה עשה אלקים, ומי הוא העושה, הרי האין שלו המחיה את היש שלו, לכן עיקר ושורש דבר להנצל מהיצר הרע הנוהג בכל היש שבו, הוא שיביא עצמו אל האין ושם יתפרדו כל פועלי און, כמאמר כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים, שהוא האין סוף המחיה אותו.

והוא אמרם ז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, אשר לכאורה סותר מאמר בראתי יצר הרע בראתי תבלין את התורה, גם מאמר משכהו לבית המדרש, אבל באמת, כי התורה שהיא החכמה התחלת כל הי"ש, וכלי אומנותו היא מתבלת כל היש להגיע על ידה אל האין המאיר בתוכה, ומחיה אות', אבל עיקרא ושרשא דכולא, הקב"ה עוזרו בהגיע עצמו אל האין, ושם יאבדו רשעים מפני אלקים, שהוא ענין אמרם ז"ל אי אזיל מוטב ואם לאו וכו' יזכור לו יום המיתה, שכנגד כל החכמות והשכלים וההשגות את זה לעומת זה עשה אלהים, אפילו בחכמה, כמאמר חכמים המה להרע, עיקר תבלין התורה להיות מתדבק בחיות המאיר בתורה שאינו מושג, והוא המבואר בספרים על אמיתת פעולת ההצלה מן היצר הרע, לבקש מאתו ית' באמת שיעזור לו.

ומי לנו גדול ממשה רבינו ע"ה, שאמרו רז"ל מ"ט שערי בינה נמסרו לו למשה חוץ מא' שלא השיג, המחיה את כל מה שהשיג, כי החיות מוכרח להיות מה שאינו מושג, הוא המחיה את ההשגה, וכל חד וחד לפום שיעורא דיליה מחיה אותו מה שלמעלה מהשגתו, ולכן לא נכתבו טעמי המצות להשיגם, שהרי אחרי כל ההשגות העיקר הוא להתדבק בשאינו מושג, שבכל מושג יש אחיזה ליצר הרע אם לא במצות שנאמרו טעמם גם כן רצונו ית' להשיג יותר ולהתדבק שם בשאינו מושג המחיה את ההשגה, בכדי לחבר תחילת היש עם האין כי היש הוא כסא לאין, ומוכרח לילך מדרגא לדרגא, זה כסא לזה, וזה לזה בסדר השגתו עד שמגיע מטעם לטעם עד סוף ההשגה להשיג שהשאינו מושג מחיה ומאיר אותה השגה וטעם, והוא מאמר שלמה המלך ע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ואינו מושג כנזכר לעיל, ומאמר זה אמר אחר היכשלו במצות שנתפרשו טעמם שאמר ארבה ולא אסור. אם אמנם חכמת שלמה אשר לפניו ולאחריו לא קם כמוהו, ידע את כל אשר נעשה, אבל הנה הוא על דרך זה.

והנה החילוק שבין התורה ומצות הנביא, שהתורה היא כללות העולם כולו, שהרי באורייתא ברא קב"ה עלמא, וכל הויות העולם תורה הם, ומשם אפשרות הדביקות באין סוף ברוך הוא על ידי אור תורה והמצות, נקראים נרות כי נר מצוה, לכן אפילו אם סר מן המצוה ימין או שמאל להויות עולם שנבראו בתורה, המאור שבה מחזירו למוטב שהיא התשובה, אם לא באומר אחטא ואשוב שסורו רע, שסר עם המאור שבה שהיא התשובה, ובלתי התשובה לא היה סר לכן אין מספיקין, מה שאין כן המוותר על דברי הנביא שנשתלשלו משאינו מושג אל המושג, באופן דבריו דווקא, ואין לו דרך אחר, חייב מיתה ודאי, שאם אין סדר ההשתלשלות, הרי אין השאינו מושג דבוק במושג ואינו מחייהו. מה שאין כן העובר על דברי תורה כנזכר לעיל, לכן שאול המלך שאזל בתר טעמים, אם אדם חטא בהמה מה חטאה, ושארי נתינת טעמו ונימוקו עמו בדברי הנביא מזה, ויתר על דברי הנביא, והפריד את המושג מן השאינו מושג בנתינת טעמו, שהרי עיקרא ושרשא דכולא השאינו מושג המחיה, ואחת היא בכל העולם כולו, וזהו אמרם ז"ל שאול באחת ועלתה לו ודאי, מה שאין כן דוד בשתים, אם סר הרי הוא מאיזה מצוה הנערך למספר שתים, לכן לא עלתה לו, שהרי התשובה קדמה לעולם שנברא על ידה, ומחיה אותו והמאור שבה מחזירו אל האחת שאינו מושג, וזהו ויקחו אליך שמן זית זך, כי להיותו שורש הדעת של כל ישראל ושכלו אינו מושג לכל ישראל, כי גבוה מעל גבוה הוא בשכלו מכולם. ואם יקחו שכלם אל שכלו, הריי דבקים הם בשאינו מושג אצלם, שהרי הכל לפי מה שהוא אדם, כנזכר לעיל, והשמן נקרא על שם השכל והחכמה, ולכן ויקחו אליך שמן זית זך כתית, הוא על שם הכנעה ושפלות ואין, שהוא השאינו מושג כנזכר למאור המאר ומחיה את הכל, בכדי להעלות נר מצוה לאור תורה.

והנה ענין עמלק מבואר במדרש, משל ליורה רותחת, קפץ א' בתוכו אף על פי שנכוה הוקיר אותה נגד אחרים, והענין הוא שקודם קפיצתו בתוכה לא היה מושג הכויה האפשרית ממנה, והיתה יראה שאינה מושגת ואין סוף, שהיא הפקרות גמור ליכנס לתוכה, מה שאין כן זה בקפיצתו הביאה להשגת הכויה, באופן שהוא ענין היצר הרע שכל עיקר אחיזתו בהשגה, ועצת ההצלה מאתו להגיע ולהתאחז באינו מושג שהוא הזכר המשפיע ומחיה את המושג, וזהו זכור את אשר עשה לך עמלק שהוא היצר הרע, בכל עניני מעשיו תגיע למדת זכור להנצל ממנו, והוא אמרם ז"ל כל שיראת חטאו

קודמת לחכמתו, רמזו בצחות לשונם על יראה זו שלמעלה מן ההשגת חכמתו, שהיא יראה שאין לה סוף, שהרי היראה זו מאין סוף היא, ובודאי חכמתו מתקיימת שהרי הוא המחיה ומאיר את החכמה ומקיימה, ויראה זו נוהגת לעולם ולדור דור, שהרי בכל תוספת החכמה והשגה צריך להתאחז בשלמעלה ממנה ואינה מושגת, שהיא יראה הקודמת בכדי להציל את היש שהיא החכמה מאחיזת היצר הרע, וזהו כי מלחמה לה' בעמלק מדור דור עד ביאת הגואל ובלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים, אז יהיה השם שלם, הכל שלום.

עוד מפרשה זו

שאלתא מאמר רז"ל על מצות הדלקת הנרות בבית המקדש, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר הלכו לאורו של הקב"ה, אלא עדות היא לישראל שהשכינה שורה וכו', מפני נר המערבי, והתוספות הקשה על אמרם והלא כל ארבעים שנה וכו', והלא בלאו הכי כל העולם כולו מאיר ובא מאורו של הקב"ה ע"ש.

ובכדי להבין פתח בפסוק ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו וכו', הנה ידוע, להיות האדם עולם קטן וכלול מראשית הבריאה עד סופה ותכלית הכל, ועל דרך זה היא כל התורה וכל המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כי באורייתא ברא קב"ה עלמא, המה האתוון חיות כל דבר, וענין האתוון הוא סדר התפשטות החיות ממעלה למטה, עד אותו הנברא באותו העצם וסגולתו ומדותיו וכענין המשכת התשפטותו, הן המה האתוון, שנעשים מהמשכת הי' לכל אות שירצה לעשותו ע"י המשכה מהי' אל תמונת אותו האות כידוע, והנה עולם חסד יבנה, מתפשט ומוגבל באותיות וצירופיהן טוב מטוב ורע מרע, כי הצירוף הוא המשנה הכל, אשר בהשתנות איזה דבר יוצא חפשי מן הצירוף הראשון אל ראשית האותיות קודם צירופן, כי כל אות לבדו נקרא אות על שם אות ומופת ציון וסימן התגלות אלהותו ית' ואופן המשכת התשפטותו, ובהשתלשלות המדריגה משתנה מאות לאות אשר בהצטרפם מתגלה ההבנה שהוא תולדותיהם היוצא מהם, כידוע מענין בינה שהוא לשון בן יה, שהוא התולדה היוצא מצירוף של שתי אותיות השם, וכן מכל ב' אותיות יוצא הבנה, כמו לי לו אף כן , שורש כל תיבה ג' אותיות כידוע, מפני הדעת המוכרח להיות שלישי המכריע, אבל בתיבה של ב' אותיות הדעת הוא בהעלם בידוע מעומק רום, אשר רם משמע כמוהו אבל אחרי דעת מי הוא רם הרי הדעת בהעלם, מה שאין כן בלא הדעת, שם הרוממות אינו נקרא כי אם רום בוא"ו שהוא הדעת, אשר לכן שם הדעת הוא ג' אותיות תיבה אחת מה שאין כן בינה וחכמה שקודמים לו, הם בעלי ד' מפני שהם בעלי ב' תיבות, כל תיבה ב' אותיות חכמה כח מה, וכן בינה כנז"ל, אשר לגודל העלמה בלתי אפשרית תפיסת השגתם, כי אם ע"י צירופי ב' תיבות לתיבה א', משא"כ כשמגיע לכלל דעת המכריע שניהם כא' בתיבה א' מתגלה, כידוע כי ענין הד' הם ב' כנגד ב' הראשונים, רק יותר בהתגלות אשר קודם התגלות המה כלולים באותן ב' הנעלמים, כידוע מענין הדעת המכריע הכלול משנים הראשונים, והוא ענין הד' פנים והד' אותיות של שם הויה, ד' פנים לאחת מהן לדעת לעות את יעוף, שרפים מעופפים הגבה למעלה לעקרא ושרשא דכולא, לקול האות הראשון ועד"ז הוא סדר התורה והתפלה והעבודה בהתקשרות עצמו אל מוצא הדבר אשר ממנו נסתעף עד למטה ויוצא מן ההבנה והצרוף הראשון ומתקבץ לאות א' ואפילו בענין המעשה והמלבושים כידוע ממעשה המקדש והקרבנות ובגדי כהונה חותן כפול ששה כידוע מעשה חושב, כי מחשבה תחילה וכן ו' קנים היוצאים מן המנורה וכולם אל עבר האמצעית ויש מבגדי כהונה מעשה אורג וכן בענין השרשרות וקליעותיהם באופן כך, ואחרים משונים מהם, הכל על דרך ההשתלשלות כידוע מכל מחשבה כמה ענינים היא עוברת וקליעות סדר הסתעפותה, אשר לכן בגדי כהונה מכפרים כאמרם ז"ל וכן כל המעשיות בעולם המעשה אם הוא על דרך אור הראשון שנברא ששה ימי בראשית, וכן עניני הקרבנות והקטורת שהוא העלאת דומם צומח חי מדבר ע"י מעשה האדם הכולל הכל בנפשו, בהמית חיונית ושכלית והמלבושים לכבוד ולתפארת כידוע שהכבוד והתפארת הוא יחוד ו"ה, שהוא ענין התגלו אלהותו ית' בכל דבר בלתי ה' לבדו, שהוא ענין בכל דרכיך דעהו, דע ה"ו שהוא ענין התקבצות האורות ביחוד לאחד הראשון ומשם מתברך התחלת התעוררותו על זה מה ראה על ככה ומה הגיע אליו שהוא פי' עץ חיים תאוה באה, כשכוונתו לעץ חיים תאוה באה ממילא, והוא ענין תפילת משה רבינו ע"ה שאמרואם אין מחני נא מספרך וכו' ואמרו רז"ל על זה, ג' ספרים נפתחין וכו' ובספר יצירה בסופר וספר וספור כידוע שהמה ג' אותיות השורש משכיל שכל מושכל, ומשה רבינו ע"ה בתפילתו יצא מן האותיות אל האחד שהוא ענין למחות על קדושת שמו ית', כמבואר בספר ציוני שהוא מלשון וישמע שאול את העם, לשון אסיפה לאסף כל הרגשותיו וכחותיו אל שרשם בלב, כענין כל החיות המתקבץ בשעת השינה בלב, ואינו מרגיש בחושיו הגשמים ואז אפשרות הלב להתיחד אליו ית', כי השגת הגשמית מפסיק משא"כ בהסירם והתקבצם אל שורשם בלב אז ולבי ראה הרבה חכמה שהוא התאחדות ושורש הכל, כמאמר כולם בחכמה עשית, וזהו איזהו חכם הרואה את הנולד, בכל דבר מגיע אל שורש המוליד אשר ממנו נולד הדבר שהוא החכמה אות הראשון אות הוא בינו ובינו ית', וזהו אמרם ז"ל מפני שאמר משה רבינו ע"ה מחני נא לא הוזכר בפ' תצוה כי אם בהעלם, ואתה תצוה ופי' ואתה שהוא משה, הדעת הנעלם תצוה לשון יחוד, כמו לצות לזה את בני ישראל המה הדבורים, כי הנה ישראל עלה במחשבה, והדבורים הם בני ישראל, ויקחו אליך, אליך דייקא אל ההעלם, שמן זית זך, המה כ"ז אותיות אל החכמה הנקראת שמן כתית למאור, וענין הכתיתה ידוע בגשמיות הוא השפלות וברוחניות הוא האחדות להעלות נר תמיד כידוע, שהוא ענין היחוד נר מצוה אל התורה אור, וזהו קושית הגמרא וכי לאורה הוא צריך שיעשו בני אדם יחוד להאיר למעלה למעלה דוקא ולהגיע עד קודם התגלות האור והאותיות, כי זהו מצות הדלקת הנרות להאיר במקום הנעלם של משה, והלא כל ארבעים שנה במדבר הלכו לאורו ית', כמאמר עתה נהית לעם וכן מאמר ולא נתן לכם ה' לב לדעת וכו' עד היום הזה, שכל ארבעים שנה לא עמדו על דעתו של משה רבינו ע"ה, ואמרו רבותינו ז"ל שאין תלמיד יכול עמוד על דעת רבו וכו' אלא עדות הוא לישראל שהשכינה שורה וכו' שהוא ענין האמונה, צדיק באמונתו יחיה, עם האמונה דלית אתר פנוי מיניה, בכל תנועה אות ודיבור עולה ויורד מעלה ומוריד לימין משה, במאמר מחני נא, והיא היא אפילו אם מתפלל כפשוטה, באמונה שלימה על מה ולמה ולפני מי ובמה נחשב הוא, משור פר כשופר יוצא מתוך גרונו בה' מוצאותיו והיו תוצאותיו מאתו ית', אותיות פורחות ברצוא ושוב ויגע אל פיו כי על כל מוצא פי' ה' יחיה האדם.